

MURAKKAB NUQSONLI BOLALARDA UCHRAYDIGAN ENG OG'IR NUTQ NUQSONI DIZARTRIYANING KELIB CHIQISH SABABLARI VA OLDINI OLISH CHORALARI

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

“Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim metodikasi”

kafedrasi PhD,dotsent M.U.Xamidova

Abduxoshimova Zuxra Davronjon qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Special pedagogy fakulteti talabasi

Abdukhoshimovazukhra@gmail.com

+998978826362

Annotatsiya: Ushbu maqolada Dizartriyaning belgilari va sabablari, Dizartriya turlari, Dizartriya diagnostikasi, Dizartriya diagnostikasi, Dizartriyada korreksion-pedagogik ishlar tizimi, Dizartriyani davolash haqida barcha ma'lumotlar batafsil yoritib berilgan

Kalit so'zlar: Dizartriya, Artikulyatsiya, Tovushlar talaffuzi, Nafas olish, Aralash dizartriya, Spastik dizartriya, Ataktik dizartriya, Bo'shashgan dizartriya.

Аннотация: В данной статье подробно освещены симптомы и причины дизартрии, виды дизартрии, диагностика дизартрии, диагностика дизартрии, система коррекционно-педагогической работы при дизартрии, лечение дизартрии.

Ключевые слова: Дизартрия, Артикуляция, Звукопроизношение, Дыхание, Смешанная дизартрия, Спастическая дизартрия, Атактическая дизартрия, Релаксационная дизартрия.

Annotation: In this article, the symptoms and causes of dysarthria, types of dysarthria, diagnosis of dysarthria, diagnosis of dysarthria, system of correctional and pedagogical work in dysarthria, treatment of dysarthria are covered in detail.

Key words: Dysarthria, Articulation, Sound pronunciation, Breathing, Mixed dysarthria, Spastic dysarthria, Atactic dysarthria, Relaxed dysarthria.

Dizartriya (yun. «dys» - qiyin, qiyin, og'ir, «artroz» - artikulyatsiya) - nutq harakat apparati rivojlanishidagi anomaliyalar tufayli noto'g'ri artikulyatsiyadan iborat nutq buzilishi. Dizartriya og'iz, tanglay, tomoq va bo'yin tuzilmalarining harakatchanligi etarli darajada rivojlanmagan taqdirda paydo bo'ladi, bu ovqatlanish, ovqatni yutish va suv oqishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Dizartriya - bu tovush va so'zlarni talaffuz qilishni qiyinlashtiradigan nevrologik muammolar tufayli yuzaga keladigan nutq buzilishidir. Dizartriyada odam nutqni tushunadi va yoza oladi, lekin lablar, til va yumshoq tanglay innervatsiyasining buzilishi tufayli talaffuzda

qiyinchiliklarga duch keladi. Dastlabki yoshda dizartriya yozish va nutqni tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishni qiyinlashtirishi mumkin. Dizartriya artikulyatsiyaga to'sqinlik qiladi, bu buzuvchi bilan og'rikan odamning nutqi xira bo'lib tuyulishi mumkin, ovozning ohangi yoqimsiz va anormallik tufayli noto'g'ri shakllangan tovushni modulyatsiya qilishdagi qiyinchiliklar tufayli ovoz sovuq odamning ovozigacha o'xshaydi. nutq organining tuzilishida. In dizartriya nutq sur'ati va hajmi buzilgan bo'lishi mumkin, ifoda uslubiga umuman aloqa qilish qiyinligi ta'sir qilishi mumkin. Shunga qaramasdan dizartriya har doim aqliy yoki rivojlanish nogironligi bilan bog'liq emas, hatto bu holatdan ta'sirlangan aqliy qobiliyatli odam ham ba'zan nogiron shaxs sifatida qabul qilinadi. Ta'sirlangan odamlar dizartriya ular ko'pincha jamiyatda o'z o'rnini topishda qiyinchiliklarga duch kelishadi, bolalar bog'chasi va maktabda tengdoshlar guruhi tomonidan o'rganish va qabul qilishda muammolarga duch kelishadi, kattalar hayotida esa ularning nutqi tushunarsiz va xiralashganligi sababli ish, sherik va muloqot topishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bu holat ko'pincha jamiyatdan uzoqlashishga, qo'rquvga olib keladi va ko'p hollarda izolyatsiya va surunkali tushkunlik va antisotsializmga olib keladi.

Dizartriyaning belgilari va sabablari :

Dizartriyaning asosiy belgilari bular nutqiy artikulyatsiya motorikasi va nutqiy nafas bilan bog'liq bo'lgan tovushlar talaffuzi va ovoz nuqsonlaridir. Dizartriya dislaliyadan farqli ravishda ham unli ham undosh tovushlar talaffuzida kamchiliklar kuzatiladi. Dizartriyaning barcha shakllarida artikulyatsiya motorikasi buzilishlar kuzatilib, ular juda ko'p belgilarga ega bo'ladi. Dizatriyada artikulyatsiya motorikasining buzilishlari artikulyatsiya mushaklarining harakatchanligining cheklanganligi natijasida kelib chiqadi va bu hol mushaklar tonusining ortishi, ixtiyorsiz harakatlar va diskoordinatsion buzilishlar hisobiga yanada og'irlashadi. Dizatriyada nafas muskulaturasining innervatsiyasining buzilishi natijasida nutqiy nafas buzilishlari kelib chiqadi. Bunda nafas olish ritmi nutqni ma'noli tuzilishini boshqarmaydi, nutq akti jarayonida nafas olish tezlashadi, nafas chiqarish asosan qisqa va burun orqali chiqariladi.

Dizartriya turli xil sabablarga ega bo'lish mumkin. Eng tez tez uchraydiganlar orasiga asab tizimining o'zgarishi, miyada yoki embolida shikastlanishlar va o'smalar yuzni yoki tilni falaj qiladigan narsa. Bu tug'ilishdan paydo bo'lganida, bu odatda miya yarim palsi yoki mushak distrofiyasining natijasidir. Talaffuzdagi qiyinchiliklarga nisbatan, odatda to'rt asosiy xato aniqlanadi: almashtirish, tashlab qo'yish kirish va buzilish. To'g'ri fonemani noto'g'ri bilan almashtirishdan iborat almashtirish, ayniqsa "r" o'rniga "g"ni talaffuz qilishda tez-tez uchraydi.

Bolalardagi dizartriya ko'pincha tug'ruq travmasi, gipoksiya yoki asfiksiya, shuningdek, bolalar serebral falaji kabi MATning ona qornidagi shikastlanishi bilan bog'liq. Xavflar, shuningdek, chala tug'ilish va chaqaloq sariqligini o'z ichiga oladi.

Onaning toksinlari, infeksiyalari va surunkali kasalliklarining ona qornidagi ta'siri MNT rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Tug'ilgandan keyin dizartriya asab tizimining turli kasalliklari (meningit, ensefalit), jarohatlar va zaharlanishlar tufayli rivojlanishi mumkin. Katta yoshli odamlarda dizartriya insult, bosh miya o'smalari, tarqoq skleroz, Parkinson kasalligi, yonbosh amiotrofik skleroz va bosh miya tomirlari aterosklerozi tufayli boshlanishi mumkin. Dizartriya miya tuzilmalariga yoki asab tizimiga zarar etkazishi mumkin, bu nutqning buzilishi bilan bog'liq nutqning buzilishiga olib keladi vosita apparati. Dizartriya bu Parkinson kasalligi, miya yarim palsi, mushak distrofiyasi, Guillain-Barre sindromi, Tay-Sachs kasalligi, Wilson kasalligi, Xantington kasalligi, amyotrofik lateral skleroz bo'lishi mumkin. Dizartriya bosh jarohati, intrakranial bosimning oshishi va markaziy asab tizimining o'smalari ham sabab bo'lishi mumkin. Dizartriya Bu Lyme kasalligi natijasida, shuningdek, giyohvand moddalar yoki sedativlarni qabul qiladigan odamlarda, ushbu moddalarning ta'siridan kelib chiqqan asab tizimining buzilishi natijasida paydo bo'lishi mumkin. Dizartriya vaqtinchalik yoki shikastlanish natijasida yuzaga kelishi va nutq motorining faoliyatini doimiy ravishda falaj qilishi mumkin.

Dizartriya turlari

Dizartriya bu kasallikning klinik ko'rinishidagi farqlar va bu buzuqlik natijasida zararlangan asab tizimining bir qismi bilan ajralib turadigan bir nechta navlarda uchraydi. Aralash dizartriya bir vaqtning o'zida asab tizimining bir nechta qismida yoki miyada lezyonlar paydo bo'lganda paydo bo'ladi. Spastik dizartriya kortiko-yadro trakti ikki tomonlama zararlanganda paydo bo'ladi. Ataktik dizartriya serebellumning shikastlanishidan kelib chiqadi. Gipokinetik va giperkinetik dizartriya ekstrapiramidal tizimning shikastlanishidan kelib chiqadi.

Bo'shashgan dizartriya V, VII, IX, X, XII intrakranial nervlarning yoki miyadagi moyaklar nervlarining shikastlanishi natijasida yuzaga keladi.

Dizartriya diagnostikasi

Diagnoz dizartriya nutq buzilishining sababini o'rganish asosida amalga oshiriladi, agar u to'satdan paydo bo'lsa, belgisi jiddiy kasalliklar yoki hatto hayot uchun xavfli sharoitlar. Odatda, tasviriy tekshiruvlar o'tkaziladi: boshning kompyuter tomografiyasi, butun tananing magnit-rezonans tomografiyasi va EMG tekshiruvi. Laboratoriya tahlillari uchun miya omurilik suyuqligini to'plash uchun qon va siydik sinovlari, shuningdek, lomber ponksiyon ham amalga oshiriladi. Tasvirlash testlari mumkin bo'lgan o'sma epidemiyasini aniqlash uchun mo'ljallangan, masalan, nervlarni bosadigan miya shishi. Bir qator ham amalga oshiriladi nutq tadqiqoti bemor, ovoz chiqarib o'qish, sham o'chirish, til harakatlarini qilish, tilni tashqariga chiqarish, qo'shiq aytish, sanash, tovushlarni chiqarish, lablar harakati kabi harakatlar paytida kuzatishdan iborat.

Dizartriyada korreksion-pedagogik ishlar tizimi

Dizartriyaning bartaraf etish bo'yicha olib boriladigan logopedik ta'sir tizimi kompleks ravishda amalga oshiriladi, ya'ni artikulyatsion apparat massaji va gimnastik mashqlar, ovoz va nafas ustida ishlash, umumiy davolash, jismoniy tarbiya, fizioterapiya va dori-darmonlar bilan davolash ishlari.

Dizartriya olib boriladigan ishlar bosqichma-bosqich amalga oshiriladi.

1-bosqich tayyorlov bosqichi

2-bosqich boshlang'ich kommunikativ talaffuz qobiliyatini shakllantirish bosqichi

Dizartriyaning davolash asosan buzilishlarni keltirib chiqaradigan o'zgarishga bog'liq, chunki iloji bo'lsa, yakuniy sababni tuzatish simptomlarni yo'q qiladi. Shu bilan birga, asosiy muammoni o'zgartirish mumkin bo'lmagan holatlarda nutqni yaxshilash uchun aralashuvlar mavjud bo'ladi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, dizartriyaning kelib chiqishi asosan onaning xomiladorlik paytidagi turli xil travmalar yoki tug'ruq jarayonidagi travmalar, bolaning tug'ilgandan keying rivojlanish jarayonidagi buzilishlar sababli kelib chiqish mumkin. Dizartriyaning koreksiyalashda asosan nafas olishni to'g'rilash, to'g'ri talaffuzga alohida e'tibor berish lozim. Dizartriyaning davolashda nevropatolog, logoped, psixolog ota-onalar bilan birgalikda faoliyat olib boriladi. Bunda avvalo bolada nafas koreksiyasini amalga oshirishimiz, ovoz tonini normaga keltirishimiz lozim. Dizartriyaning oldini olish uchun esa bola paydo bo'lgandan boshlab bolaning rivojlanishiga alohida e'tibor berish, har xil travmalardan bolani saqlash lozim bo'ladi. Har qanday bolada ovoz eng kerakli nutq hisoblanadi. Shu sababli bolaning nutqini koreksiyalash lozim bo'ladi. Sababi nutq insonning eng oliy faoliyati hisoblanadi.

Dizartriyaning davolash

Dizartriya asab funksiyasi buzilganligi sababli mobil nutq apparati faoliyatining buzilishi natijasida yuzaga keladi, shuning uchun muomala bu buzilishning sababiga bog'liq. Xuddi shu ta'sirlar dizartriya nutq terapiyasi yoki nevrologiya bo'yicha mutaxassis bilan tegishli mashqlar bilan tinchlantirish mumkin. Nutqni yaxshilash bo'yicha mashqlar dizartriya ular nutqni ishlab chiqarish jarayonida ishtirok etadigan mushaklarni kuchaytirishdan iborat. Jabrlanganlar uchun mashqlar dizartriya Ular, shuningdek, so'zlarni sekin va aniq talaffuz qilishni o'rganishni va nutqning balandligi va samaradorligiga ta'sir qilish uchun nafas olish tartibini nazorat qilishni o'z ichiga oladi.

Xulosa: To'g'ri terapiya bilan nutq sezilarli darajada yaxshilanishi, yengil holatlarda to'liq tiklanish, og'ir holatlarda ijtimoiylashuv yaxshilanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ayupova M.Yu. Logopediya. - T.: O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti, 2007, 2011

2. Визель Т.Г. Мозговая организация речевой функции и ее нарушения // Логопед. - М., 2004.
3. Волкова Г.А. Методика психолого- логопедического обследования детей с нарушениями речи. Вопросы дифференциальной диагностики: Учебно-методическое пособие. Спб: ДЕТСТВО ПРЕСС, 2004
4. Зайцева Л.А. Обследование детей с речевой патологией. Методические рекомендации. -- Мн.: нмцентр, 1994

